

Дмитро Шиян
Інститут управління та права
Запорізького національного технічного університету,
канд. юрид. наук, доц.
кафедри кримінального, цивільного та міжнародного права,
dsshian@mail.ru

ПРОБЛЕМА ЗАСТОСУВАННЯ ДОДАТКОВИХ ПОКАРАНЬ У РАЗІ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ВІДБУВАННЯ ОСНОВНОГО ПОКАРАННЯ З ВИПРОБУВАННЯМ

© Шиян Д., 2017

Проаналізовано проблемні питання застосування звільнення від відбування додаткового покарання з випробуванням. Зроблено висновок, що у разі звільнення від відбування основного покарання з випробуванням додаткові покарання не призначаються, як зазначається у ст. 77 КК, вони вже мають бути призначені, однак ці покарання можуть підлягати реальному та самостійному застосуванню або особу може бути звільнено від них з випробуванням. За змістом ст. 77 КК застосування додаткових покарань у разі звільнення від відбування основного покарання з випробуванням є правом, а не обов'язком суду. Пропонується у диспозиції ст. 77 КК після слів “можуть бути...” слово “призначені” замінити на слово “застосовані”, та викласти її у такій редакції: “У разі звільнення від відбування покарання з випробуванням можуть бути застосовані додаткові покарання у виді штрафу, позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю та позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу”.

Ключові слова: звільнення від відбування покарання; звільнення від відбування покарання з випробуванням; основне покарання; додаткове покарання; застосування покарання.

Дмитрий Шиян

ПРОБЛЕМА ПРИМЕНЕНИЯ ДОПОЛНИТЕЛЬНЫХ НАКАЗАНИЙ В СЛУЧАЕ ОСВОБОЖДЕНИЯ ОТ ОТБЫВАНИЯ ОСНОВНОГО НАКАЗАНИЯ С ИСПЫТАНИЕМ

Проанализировано проблемные вопросы применения освобождения от отбывания дополнительного наказания с испытанием. Сделан вывод, что в случае освобождения от отбывания основного наказания с испытанием дополнительные наказания не назначаются, как отмечается в ст. 77 УК Украины, они уже должны быть назначены, и эти наказания могут подлежать реальному и самостоятельному применению или лицо может быть освобождено от них с испытанием. По смыслу ст. 77 УК Украины, применение дополнительных наказаний в случае освобождения от отбывания основного наказания с испытанием является правом, а не обязанностью суда. Предлагается в диспозиции ст. 77 УК Украины после слов “могут быть...” слово “назначены” заменить на слово “применены”, и изложить её в такой редакции: “В случае освобождения от отбывания наказания с испытанием могут быть применены дополнительные наказания

в виде штрафа, лишения права занимать определенные должности или заниматься определенной деятельностью и лишения воинского, специального звания, ранга, чина или квалификационного класса”.

Ключевые слова: освобождение от отбывания наказания; освобождение от отбывания наказания с испытанием; основное наказание; дополнительное наказание; применение наказания.

Dmytro Shyian

Law and Management Institute
Zaporizhzhya National Technical University,
Department of criminal, civil and international law
Ph. D., Ass. Prof.

PROBLEM OF PUNISHMENT IF ADDITIONAL RELEASE ON PROBATION MAIN

The paper analyzes the issues of application of additional release on probation. The conclusion is that if the main release on probation additional penalty be imposed as stated in Article 77 of the Criminal Code of Ukraine, they have to be designed, and these penalties may be subject to real and independent application, or the person may be released from them to the test. In the meaning of Article 77 of the Criminal Code of Ukraine, the application of additional penalties in the event of release on probation core is a right, not the obligation of the court. Available in the disposition of Article 77 of the Criminal Code of Ukraine spacecraft after “may be...” the word “intended” with the word “applied” and formulate it as follows: “In the event of release on probation may apply additional punishment in the form of fines, disqualification to hold certain positions or engage in certain activities and deprivation of military or special title, rank, grade or qualification class”.

Key words: exemption from punishment; release from probation; the main penalty; an additional penalty; punishment.

Постановка проблеми. Із проголошенням незалежності Україна розпочала розбудову громадянського суспільства, демократичної, соціальної та правової держави, інтеграцію у Європейський Союз, що потребує реформування кримінально-правової політики держави. Ця політика, з одного боку, ґрунтується на принципі невідворотності покарання, водночас, з іншого боку, характеризується проявом принципів гуманізму й економії кримінальної репресії, а також у разі можливості застосування покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, або інших форм кримінальної відповідальності. До однієї з таких форм і належить звільнення від покарання та його відбування.

У статті досліджено проблемні питання застосування додаткових покарань у разі звільнення від відбування основного покарання з випробуванням. Вирішення цієї проблеми сприятиме максимальній індивідуалізації покарання, правильному встановленню підстав, порядку і меж його застосування, виявленню тих особливостей призначення покарання, які повинен враховувати суд, застосовуючи його.

Аналіз дослідження проблеми. Певні аспекти цього питання розглядали на рівні монографій: у 1970 р. Ю. М. Ткачевський “Освобождение от отбывания наказания” [1], у 1982 р. В. І. Тютюгін “Лишение права занимать определенные должности как вид наказания по советскому уголовному праву” [2], але у зв'язку зі змінами у законодавстві певні з них втратили актуальність. На рівні кандидатських дисертацій досліджували: у 2003 р. О. О. Книженко – звільнення від відбування покарання з випробуванням за кримінальним правом України [3]; у 2016 р. О. О. Наумов – звільнення від відбування покарання з випробуванням лише вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до семи років [4]. Віддаючи належне роботам зазначених та інших учених, слід визнати, що

рівень наукового дослідження застосування звільнення від відбування додаткового покарання з випробуванням видається недостатнім.

Мета дослідження – дослідити проблемні питання застосування додаткових покарань у разі звільнення від відбування основного покарання з випробуванням.

Виклад основного матеріалу. Звільнення від покарання та його відбування являє собою інститут загальної частини кримінального права, що в сприятливому для засудженого напрямі вирішує питання щодо відбування чи не відбування покарання, призначеного йому згідно з обвинувальним вироком суду чи визначеного іншим правозастосовчим документом [5, с. 196]. Цей інститут є одним з проявів принципу гуманізму в кримінальному праві.

Проявами (субінститутами) інституту звільнення від покарання та його відбування визнається: 1) звільнення від покарання; 2) звільнення від подальшого відбування покарання; 3) заміна покарання м'якшим; 4) пом'якшення призначеного покарання.

Виникає питання про поширення звільнення від відбування з випробуванням на додаткові покарання. Зі змісту ст. 77 КК “Застосування додаткових покарань у разі звільнення від відбування основного покарання з випробуванням” вбачається, що у разі звільнення від відбування покарання з випробуванням “можуть бути призначені” додаткові покарання у вигляді штрафу, позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю та позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу. Виникає враження, що у цьому випадку вони призначаються до звільнення від відбування основного покарання з випробуванням. Проте ці додаткові покарання не можуть призначатися разом зі звільненням від відбування покарання з випробуванням, а можуть призначатися лише з основними видами покарань. Згідно зі ст. 75 КК, якщо такими видами основних покарань є виправні роботи, службові обмеження для військовослужбовців, обмеження волі, а також позбавлення волі на строк не більше від п'яти років, вже призначене додаткове покарання може підлягати реальному і самостійному виконанню. Або у разі звільнення від відбування покарання з випробуванням суд може звільнити від відбування цих додаткових видів покарань з випробуванням. Отже, назва ст. 77 КК правильніше відображає її сутність, ніж її диспозиція.

В. А. Ломако на підставі аналізу ст. ст. 75, 77 і п. 1 ст. 89 КК зробив висновок про те, що звільнення від відбування покарання з випробуванням стосується тільки призначеного судом основного виду покарання. На його думку, порівняльне тлумачення тексту ст. 77, п. 1 ст. 89 КК свідчить про те, що призначені судом додаткові покарання підлягають реальному і самостійному виконанню. Звільнення від відбування призначених відповідно до ст. 77 КК додаткових покарань можливе лише відповідно до закону про амністію [6, с. 267].

Такої позиції дотримується і судова практика. У п. 9 постанови Пленуму Верховного Суду України від 24 жовтня 2003 р. № 7 “Про практику призначення судами кримінального покарання” передбачено, що суд, звільняючи особу від відбування основного покарання з випробуванням, відповідно до вимог ст. 77 КК може призначити додаткове покарання у вигляді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю. У цьому випадку додаткове покарання підлягає реальному виконанню, про що суд повинен зазначити в резолютивній частині вироку [7].

Так, Скадовський районний суд Херсонської області вироком від 10 березня 2006 р. засудив Д. і на підставі ст. 70 КК за сукупністю злочинів призначив остаточне покарання – п'ять років позбавлення волі з позбавленням права обіймати певні посади строком на два роки. Відповідно до ст. 75 КК, її було звільнено від відбування покарання з випробуванням з іспитовим строком два роки [8, с. 32].

Суд, призначаючи громадянці Д. за вчинення злочинів, передбачених ч. 2 ст. 364, ч. 2 ст. 366 КК, покарання у виді позбавлення волі строком на п'ять років з позбавленням права обіймати певні посади строком на два роки та на підставі ст. 75 КК звільнивши від відбування покарання з випробуванням з іспитовим строком два роки, на думку колегиї суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України, порушив вказані вимоги закону, тобто звільнив засуджену як від основного, так і від додаткового покарань.

За таких обставин колегія суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України вирок Скадовського районного суду Херсонської області від 10 березня 2006 р. скасувала, а справу повернула на новий судовий розгляд [8, с. 32].

Не можемо погодитись із такою позицією, оскільки у ст. 77 КК та у п. 9 зазначеної постанови Пленуму Верховного Суду України йдеться не про обов'язковість, а про можливість застосування додаткового покарання у вигляді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю у разі звільнення від відбування покарання з випробуванням. Тобто застосування додаткових покарань, зокрема позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, у разі звільнення від відбування основного покарання з випробуванням, за чинним КК є правом, а не обов'язком суду. Мова повинна вестися про застосування додаткових покарань у разі звільнення від відбування основного покарання з випробуванням. У вищенаведеному ж вирокі неточність суду полягала у невирішенні цього питання, що підтверджується таким практичним прикладом.

Так, Бердичівський районний суд Житомирської області вирокком від 5 березня 2004 р. засудив П. і на підставі ч. 1 ст. 70 КК за сукупністю злочинів засудженому остаточно визначено покарання – п'ять років позбавлення волі з позбавленням права обіймати посади, пов'язані з виконанням адміністративно-господарських та організаційно-розпорядчих обов'язків, строком на один рік, відповідно до ст. 75 КК його звільнено від відбування цього покарання з випробуванням з іспитовим строком два роки [9, с. 29]. На думку колегії суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України, суд, звільняючи П. від відбування покарання з випробуванням згідно зі ст. 75 КК, не зазначив у вирокі, від відбування якого саме покарання звільняється особа, тому в цій частині вирок підлягає скасуванню [10, с. 107–109].

У разі звільнення від відбування покарання з випробуванням суд може застосувати до засудженого будь-яке із передбачених ст. 52 КК покарань, що застосовуються як додаткові, крім конфіскації майна, а неповнолітньому засудженому – і крім позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу (ст. 98 КК).

Отже, у разі звільнення від відбування основного покарання з випробуванням додаткові покарання не призначаються. Як вказано у ст. 77 КК, вони вже мають бути призначені, та ці покарання можуть підлягати реальному та самостійному застосуванню, або особу може бути звільнено від них з випробуванням. За змістом ст. 77 КК, застосування додаткових покарань у разі звільнення від відбування основного покарання з випробуванням є правом, а не обов'язком суду. Пропонується у диспозиції ст. 77 КК після слів “можуть бути...” слово “призначені” замінити на слово “застосовані”, та викласти її у такій редакції: “У разі звільнення від відбування покарання з випробуванням можуть бути застосовані додаткові покарання у виді штрафу, позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю та позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу”.

О. О. Книженко на підставі проведеного аналізу обстоює позицію, що звільнення від відбування покарання з випробуванням не виключається у разі призначення відбування додаткових покарань у вигляді штрафу, позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю й позбавлення військового чи спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу, однак у разі звільнення особи від відбування покарання з випробуванням з одночасним відбуванням позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю термін іспитового строку має бути не меншим за строк додаткового покарання [3, с. 7, 13].

У разі звільнення від відбування покарання з випробуванням, згідно зі ч. 3 ст. 55 КК, строк додаткового покарання у вигляді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю обчислюється з моменту, коли набирає законної сили вирок суду. Це є принциповим питанням, оскільки в разі звільнення від відбування покарання з випробуванням суд установлює іспитовий строк тривалістю від одного до трьох років. Позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю суд також може призначити винному як додаткове покарання на строк від одного до трьох років. Отже, у випадку призначення позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю як додаткового покарання та звільнення від відбування

основного покарання з випробуванням протягом іспитового строку щодо засудженого може виконуватися зазначене додаткове покарання. Отже, ухилення раніше засудженого від відбування цього виду покарання є підставою для засудження його за злочин, передбачений ч. 1 ст. 389 КК, і призначення покарання за сукупністю вироків.

Стосовно ж призначення конфіскації майна у разі такого звільнення підтримуємо позицію тих науковців, які вважають за необхідне виключити її застосування не лише у разі звільнення від відбування покарання з випробуванням, а й взагалі як вид покарання за кримінальним правом України.

Висновки. Отже, у разі звільнення від відбування основного покарання з випробуванням додаткові покарання не призначаються, як вказано у ст. 77 КК, вони вже мають бути призначені. Проте ці покарання можуть підлягати реальному та самостійному застосуванню або особу може бути звільнено від них з випробуванням. За змістом ст. 77 КК, застосування додаткових покарань у разі звільнення від відбування основного покарання з випробуванням є правом, а не обов'язком суду.

Пропонується у диспозиції ст. 77 КК після слів “можуть бути...” слово “призначені” замінити на слово “застосовані”, та викласти її у такій редакції: “У разі звільнення від відбування покарання з випробуванням можуть бути застосовані додаткові покарання у виді штрафу, позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю та позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу”.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Ткачевский Ю. М. *Освобождение от отбывания наказания* / Ю. М. Ткачевский. – М. : Юрид. лит., 1970. – 240 с.
2. Тютюгин В. И. *Лишение права занимать определенные должности как вид наказания по советскому уголовному праву* / В. И. Тютюгин. – Х. : Вища школа. Изд-во при Харьк. ун-те, 1982. – 145 с.
3. Книженко О. О. *Звільнення від відбування покарання з випробуванням за кримінальним правом України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 “Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право”* / О. О. Книженко. – Х. : Нац. ун-т внутр. справ, 2003. – 20 с.
4. Наумов О. О. *Звільнення від відбування покарання з випробуванням вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до семи років : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 “Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право”* / О. О. Наумов. – Запоріжжя : Класичний приват. ун-т, 2016. – 20 с.
5. *Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / за заг. ред. П. П. Андрушка, В. Г. Гончаренка, Є. В. Фесенка. – [2-ге вид.]. – К. : Дакор, 2008. – 1428 с.*
6. *Кримінальний кодекс України : наук.-практ. коментар* / [Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, С. Б. Гавриш та ін.]; за заг. ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – К. : Концерн “Видавничий Дім “Ін Юре”, 2003. – 1196 с.
7. *Про практику призначення судами кримінального покарання : постанова Пленуму Верховного Суду України № 7 від 24 жовтня 2003 р. (зі змінами, внесеними постановою № 17 від 26 грудня 2003 р.)* // Вісник Верховного Суду України. – 2005. – № 1. – С. 13.
8. *Ухвала колегії Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 14 листопада 2006 р. (витяг)* // Вісник Верховного Суду України. – 2007. – № 4 (80). – С. 32.
9. *Ухвала колегії суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 13 січня 2005 р.* // Вісник Верховного Суду України. – 2005. – № 3. – С. 29.
10. *Ухвала колегії суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 13 січня 2005 р.* // *Практика судів України з кримінальних справ (2001–2005)* / [укладачі : В. В. Сташис, В. І. Тютюгін]; за заг. ред. В. Т. Маляренка, В. В. Сташиса. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – С. 107–109.

REFERENCES

1. Tkachevskiy Yu. M. *Osvobozhdenie ot otbyvaniya nakazaniya* [Exemption from serving a sentence]. Moskov : Yurid. lit. Publ, 1970. 240 p.
2. Tyutyugin V. I. *Lishenie prava zanimat opredelennyye dolzhnosti kak vid nakazaniya po sovetскому уголовному праву* [Deprivation of the right to occupy

certain positions as a form of punishment under Soviet criminal law]. Kharkiv: Vishcha shkola. Izd-vo pri Khark. un-te Publ, 1982. 145 p. 3. Knyzhenko O. O. *Zviltennia vid vidbuvannia pokarannia z vyprobuvanniam za kryminalnym pravom Ukrainy* : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. yuryd. nauk : spets. 12.00.08 “Kryminalne pravo ta kryminolohiia; kryminalno-vykonavche pravo” [Exemption from probation under criminal law Ukraine: Author. dis. for obtaining sciences degree cand. legal science]. Kharkiv: Nats. un-t vnutr. sprav, 2003. 20 p. 4. Naumov O. O. *Zviltennia vid vidbuvannia pokarannia z vyprobuvanniam vahitnykh zhinok i zhinok, yaki maiut ditei vikom do semy rokiv* : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. yuryd. nauk : spets. 12.00.08 “Kryminalne pravo ta kryminolohiia; kryminalno-vykonavche pravo” [Exemption from probation pregnant women and women with children up to seven years: author. dis. for obtaining sciences. degree cand. legal science]. Zaporizhzhia : Klasychnyi pryvatnyi universytet, 2016. 20 p. 5. *Naukovo-praktychnyi komentar do Kryminalnoho kodeksu Ukrainy* [Scientific and practical commentary to the Criminal Code of Ukraine]. za zah. red. P. P. Andrushka, V. H. Honcharenka, Ye. V. Fesenska. [2-e vyd.]. Kyiv : Dakor Publ, 2008. 1428 p. 6. *Kryminalnyi kodeks Ukrainy : Naukovo-praktychnyi komentar* [The Criminal Code of Ukraine: Scientific-practical commentary]. Yu. V. Baulin, V. I. Borysov, S. B. Havrysh ta in.; za zah. red. V. V. Stashysa, V. Ya. Tatsiia. Kyiv : Kontsern “Vydavnychi Dim “In Yure” Publ, 2003. 1196 p. 7. *Pro praktyku pryznachennia sudamy kryminalnoho pokarannia : postanova Plenumu Verkhovnoho Sudu Ukrainy № 7 vid 24 zhovtnia 2003 r. (zi zminamy, vnesenymy postanovoïu № 17 vid 26 hrudnia 2003 r.)* [On the practice courts purpose of punishment, ruling the Supreme Court of Ukraine No 7 of October 24, 2003 (as amended by Decree number 17 of 26 December 2003)]. Visnyk Verkhovnoho Sudu Ukrainy. 2005. No 1. Pp. 13. 8. *Ukhvala kolehii Sudovoi palaty u kryminalnykh spravakh Verkhovnoho Sudu Ukrainy vid 14 lystopada 2006 r. (vytiah)* [The ruling board of the Chamber of Criminal Cases of the Supreme Court of Ukraine on 14 November 2006 (extract)]. Visnyk Verkhovnoho Sudu Ukrainy. 2007. No 4 (80). pp. 32. 9. *Ukhvala kolehii suddiv Sudovoi palaty u kryminalnykh spravakh Verkhovnoho Sudu Ukrainy vid 13 sichnia 2005 r.* [The decision panel of judges of the Chamber of Criminal Cases of the Supreme Court of Ukraine on January 13, 2005]. Visnyk Verkhovnoho Sudu Ukrainy. 2005. No 3. pp. 29. 10. *Ukhvala kolehii suddiv Sudovoi palaty u kryminalnykh spravakh Verkhovnoho Sudu Ukrainy vid 13 sichnia 2005 r.* [The decision panel of judges of the Chamber of Criminal Cases of the Supreme Court of Ukraine on January 13, 2005]. *Praktyka sudiv Ukrainy z kryminalnykh sprav (2001–2005)* / [ukladachi : V. V. Stashys, V. I. Tiutiuhin] ; za zah. red. V. T. Maliarenka, V. V. Stashysa. Kyiv: Yurinkom Inter Publ, 2005. pp. 107–109.

Дата надходження: 21.04.2017 р.